

אגיש מקע ווארט

גליון תתט"ו פרשת מטות-מסעי ר"ח מנחם אב תשפ"ה

אגדה ובקיות

"ולא נפקד ממנו איש ונקרב את קרבן ה'"

(לא, מט-נ)

לא נפקד ממנו איש לעבירה, אם כן, קרבן זה למה? אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו. (ע"פ מדרש שיה"ש פרשה ד, ג)

תמה רבי יצחק מאיר מגור, וכיון שידעו שרי האלפים בנפשם שהרהרו, מה ראו להתמהמה בקרבן כפרתם שבא לכפר על הרהורי הלב, ולא הביאוהו מיד בשובם משדה המלחמה? הוא מותיב והוא מפרק: מפני שבתחילה סברו, אין ממש בהרהורי עבירה ואינם זקוקים לכפרה, כיון ששמעו מפני אלעזר הכהן דיני הגעלת כלים שבאה להפיג את טעם האיסור שנספג בדפנותיהם, הבינו מיד שהרהורי עבירה הנבלעים באדם, אף שאין בהם ממש, מכל מקום זקוקים גם המה להגעלה ולטיהור, שכן אם "טעם כעיקר" הרי ממילא גם "מחשבה כמעשה" לכן כעת שהבינו את עומק הדבר הביאו קורבנם לכפר על הרהורי הלב. (אמרות חכמות)

"אלה מסעי" (ל"ג א')

ניגש אלי יהודי וסיפר שהוא מתגורר בשוב שיש בו כלבים רבים, ויש מהם גדולים במיוחד ומסוכנים לבריות, עד כדי כך שהאיש ההוא הגיע למצב שהוא פוחד לצאת מביתו, ושאל האם יש בחז"ל סגולה להינצל מכלבים. יהודי זה סיפר בדרך אגב שגם פרנסתו אינה מן המשופרות, וביקש סגולה גם לדבר זה... והנה, זימן הקב"ה ליד, וזמן קצר לפני שנכנס היהודי ההוא אלי, מצאתי סגולה העונה לשני הדברים הנ"ל, כלבים ופרנסה... סגולה זו קרויה 'זהירות בלשון הרע'.

המקור לכך הוא מה שכתב החיד"א בספרו 'חמת אנך' בתחילת פרשתנו, על הפסוק 'אלה מסעי בני ישראל'. החיד"א מסביר את הקשר בין שתי הפרשיות, מטות ומסעי, ומצטט את הפסוק האחרון בפרשת מטות 'ויקרא לה נבח', ורומז על כך שראשי התיבות של המילה 'לה' הן 'לשון הרע', ורמזה התורה במילה 'נבח' שהמדרש לשון הרע 'יבוא בכלב נובח'.

ואפשר לומר עוד, מוסיף החיד"א, שלכן מוטעמת המילה 'לה' בתרי טעמי, 'מרכא כפולה', לרמוז שיש בכך שני טעמים, שבעל לשון הרע מתגלגל בכלב, כמו שכתב הרב 'זרע ברך' דמתמעטין מזונותיו כנחש שנתמעטה פרנסתו, וכו', ועוד טעם שני שאמרו ז"ל שהוא כופר בעיקר.

וישראל במצרים לא היה בהם דלטורין, וכבר ידוע דמדה טובה

מרובה, ואפשר דמשום הכי זכו ל'לא יחרץ כלב לשונך', וזו היא הסמיכות בין שתי הפרשיות, דהיינו 'ויקרא לה נבח', שהמדרש לשון הרע יבוא בכלב נובח, ולעומת זה אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים, שנשמרו מלשון הרע, ויצאו מארץ מצרים, ולא יחרץ כלב לשונך. עכ"ל החיד"א.

ויעוין בחפץ חיים, שמירת הלשון שער הזכירה, פ"ח, שכתב וז"ל: 'ולא די לבעלי לשון הרע שגורמים ללקות בעצמם בזה, אלא שלוקה העולם בחטאם שנגרע מהן מזונותיהם על ידי זה, כמו שכתוב בגמרא (תענית, דף ז' עמוד ב') 'אמר רבי שמעון בן פזי, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע'.

עוד כתב שם שהמספר לשון הרע מזונותיו מתמעטין כנחש שנתמעטו מזונותיו. ומידה טובה מרובה, ולכן מי שישמור על עצמו מחטא זה יזכה שיתרבו מזונותיו.

(עלינו לשבח)

"ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם, על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם" (לג, ב)

לכאורה, אין בכתיבת המסעות יותר מניהול "יומן מסעות" גרידא. אין אדם זקוק לרוח הקודש, כדי לרשום את סדר המסעות. מדוע, אם כן, היה משה רבינו בכבודו ובעצמו צריך להתעסק בזה? ומדוע מבליטה התורה את העובדה, שמשה כתב את המסעות? בטרם נסביר את הענין בזה, שהוא מפתח להבנת הפרשה כולה, עלינו לבאר מילה אחת שבפסוק זה: מהו "מוצאיהם"?

בפשוטו, וכך כתב האבן עזרא, הכוונה היא למקום המוצא של המסע, כמו שכתוב אח"כ בכל מסע ומסע: "ויסעו מ...". אבל נראה שיש מקום לפרש באופן אחר, שהכוונה היא לכל אותם מאורעות שמצאו אותם במשך המסעות הללו. משה רבינו לא כתב את המסעות בלבד, אלא כתב גם את כל הקורות אותם, את הניסים שראו, את החטאים שחטאו והעונשים שבאו עליהם.

אם נתבונן בכל המאורעות שבמשך ארבעים שנות שהותם במדבר, ישנה שאלה המתבקשת כמעט מאליה: מן הרגע הראשון אנו מוצאים, בכל הזדמנות אפשרית, שבני ישראל היו מתלוננים; פעם בצדק, ופעם שלא בצדק. לכאורה, התנהגות זו אינה מובנת. הלא יום יום ראו כיצד מתנהג הקב"ה עמם בהנהגה שלא כדרך הטבע. יום יום, בכל רגע ורגע, ראו את ענני הכבוד. ראו את עמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה. בכל בוקר ראו את המן היוורד מן השמים, ואת השלו בערב. כיצד ניתן במצב כזה "להתלונן" על הקב"ה?

אך באמת לא פקפקו בכך בני ישראל מעולם, שהקב"ה יציל אותם בכל מקרה ובכל מצב. תלונתם לא היתה על עצם הסכנה

העיקר היה שמה שאירע באותם מסעות יכתב לדורות. משה רבינו רצה להנציח את הניסים שאירעו אז, למען יהיו קיימים לעד, לדורות הבאים הזקוקים להם.

ועדיין היה מקום להסתפק מה העיקר ומה הטפל, האם ה"מוצאיהם" לא באו אלא בעקבות המסעות, או להיפך, לכן חוזר ומדגיש הפסוק: "ואלה מסעיהם למוצאיהם". המסעות לא היו מטרה כשלעצמם. לא היה צורך בכל אותם מסעות כדי לבא לארץ ישראל. כל המטרה היתה: "למוצאיהם". להכין צידה לדורות הבאים, לחולל ניסים בזמן של הארת פנים, שכוחם יפה לכל הדורות, גם בעת הסתר פנים. וגם אם זה היה כרוך בסבל - הסבל לא היה לחנם.

(ע"פ אהל יעקב)

"ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם... ואלה מסעיהם למוצאיהם" (ל"ג, ב')

למה התחיל הכתוב ב"ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם" ומיד נאמר להיפך: "ואלה מסעיהם למוצאיהם".

יש להסביר בדרך משל: איש אחד נשא אשה והיה לו בן מאשתו הראשונה, והיתה האם החורגת מציקה לבנו. לימים נזדמן האב לעיר אחת וראה שם נערה בת טובים, ראה אותה מתאימה לבנו והתקשר עם אביה בשידוך.

כשבא הביתה בישר לבנו על הזיווג הטוב שמצא לו, וקבע מועד החתונה מקץ שלושה חודשים.

ביום החופה שכר האב עגלה ונסעו למקום מגורי הכלה. אחרי שנסעו קצת אמר הנער לבעל העגלה, הגד לי, כמה פרסאות כבר התרחקנו מעירנו?

השיב לו בעל העגלה: כבר עברנו שלושה פרסאות.

לאחר כך חזר הנער ושאל: כמה פרסאות כבר התרחקנו מעירנו?

השיב לו בעל העגלה: שבע פרסאות.

לבסוף שאל גם האב את בעל העגלה, עוד כמה פרסאות יש עד לעירו של המחותן?

שאלה הנער את אביו בתמיהה: אני שאלתי כמה פרסאות כבר

שבה היו נתונים. אלא מה? הם לא הבינו, מדוע מתנהג ה' אתם בהנהגה כזו. הלא הכל ביד ה', וממה נפשך - אם רוצה הקב"ה להראות להם את ההשגחה הפרטית והמיוחדת של "יצרנו כאישון עינו", מה יותר פשוט מלדאוג לכך, שהכל יהיה "חלק"... מדוע עליהם לעבור שוב ושוב את התהליך הזה - להכנס למצב של צרה, של סכנה, של מחסור, להיות במתח, ואח"כ לצאת מזה בדרך נס.

מה היתה באמת הסיבה להנהגה זו? מה ה"רווח" בצרה, כשבלאו הכי ההצלה מובטחת מראש? אפשר להסביר זאת בדרך משל. אדם עשיר, אב לכמה בנים, עמד לפני נישואי הבן הראשון. כדרך הגבירים, היתה זו חתונה מפוארת, שעלתה בממון רב; אך אדם זה פיקח היה, והוא נזהר מלבזבז את הונו באירוע זה. הוא ידע, שאין דבר מובטח מראש בעולם הזה, ומי יודע אם בנשואי בניו האחרים תהיה לו עדיין אפשרות להוציא סכום כזה... מה עשה? חישב כמה עומד הוא להוציא בחתונה זו. אחר כך הפקיד סכום דומה בחשבון מיוחד, על שם כל אחד מבניו, ובבוא יום נישואיו של כל אחד ואחד הוציא את הסכום המיועד למטרה זו מחשבון זה.

בדומה לכך, ניתן להבין גם את הנהגתו של הקב"ה ביציאת מצרים. בודאי, שלא היה צורך בכל הניסים כדי להשיג את המטרה של הגאולה עצמה. אבל חשבון אחר היה כאן. היתה "עת דודים", זמן של רצון, זמן של קירוב בין ישראל לאביהם שבשמים. באותו זמן הנהיגו את עם ישראל משה ואהרן. אותה תקופה היתה ראויה לניסים ולהנהגה על טבעית. אבל הקב"ה קורא הדורות מראש, וגלוי וידוע לפניו, שיבואו דורות שאינם עומדים בדרגה גבוהה זו, ואינם ראויים להנהגה ניסית.

ולכן, עשה הקב"ה כדוגמת אותו עשיר. הוא דאג לכך, שיהיה שפע של גילוי רצון, ניסים גלויים, גם כשלא היה צורך בכך. הוא יצר את ההזדמנות לכך, כדי שיוכל ליצור את השפע הזה. הניסים של דור המדבר ישמשו כ"מעשה אבות סימן לבנים", ואותו שפע של רצון - ישמר לזכות הדורות הבאים, הזקוקים גם הם לניסים, ואולי אינם ראויים להם.

מעתה ברור, מדוע היה צורך שמשה רבינו יכתוב את המסעות, לא היה כאן רישום מסעות גרידא, אלא "מוצאיהם למסעיהם",

בעומק הפרשה ריתחא דאורייתא

"ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל" (ל"ו ז')

סיפר הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א, מעשה שהיה בעיר "בריסק", אודות אדם שהיה חולה מסוכן, והיתה לו אשה מעוברת, והניח צוואה לפני מיתתו שאם יוולד בן, נותן הוא לבנו שני חלקים מהירושה, ולאם חלק אחד. ואם תוולד בת, יהיה לבת חלק אחד, ולאם שני חלקים. אכן לבסוף ילדה תאומים - ובן ובת. ובאו בני המשפחה למרן הגר"ח זצ"ל בשאלה, איך לחלק עתה את הירושה לפמש"כ בצוואה. ופסק מרן הגר"ח שיחלקו את הירושה לשבע חלקים, ומתוך זה הבן יקח ד' חלקים, והאמא ב' חלקים, ולבת חלק

אחד, ובכך יתקיים רצונו של האב בצוואה שהרי רצונו של האב שהיה שאם יוולד בן, אזי יהיה לבן חלק כפול מהאם, ואם תוולד נקבה יהיה לאם חלק כפול מהבת. ולפיכך עכשיו יש לאמא כפול מלבית, וגם לבן יש כפול מלאם, כך שמעתי. ועיין בשו"ע חו"מ רנ"ג סעיף כ"ח ויעוין שם בסמ"ע דמקורו של דין זה הוא בתשובת הרא"ש, ושם כתוב באמת בתחילת דבריו כמו שהגר"ח זצ"ל אמר וז"ל, "דאם באת לחלק הממון לפי הצוואה היית צריך לחלקו לז' חלקים, ויטול הזכר ד' חלקים, ואחיו ב' חלקים, והנקבה חלק אחד, דאז נוטל הזכר פי שניים כאחיו, ואחיו פי שנים כנקבה בערך הצוואה. אלא שא"א לומר כן, כי למה יפסיד הזכר בשביל הנקבה שנוולדה עמו, והוא לא פירש בתנאו אם תלד נקבה מה דינה, אלא הניח הדבר על דין תורה, ואין הנקבה מגרעת כח הזכר בדין תורה אלא הכל שלו" עכ"ל.

(תורת חיים)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה:

מי ששכח לכבות את האור במקרה, האם יכול לקרוא לגוי, וכיצד.

תשובה:

המנהג הפשוט הוא לקרוא לגוי, ויש להסתפק אם מותר להשאיר דלת פתוחה והיא תסגר לבד, וזכורני שסיפר לי אבי זצ"ל, שפעם שכחו להדליק נרות [או שנכבדו], וקראו לגוי ואמרו לו אתה רוצה בירה, אבל חושך, ואיך תשתה, והדליק את האור, וכשגמר לשותות כיבה, אז אמרו לו שוב אתה רוצה בירה, ואמרו לו איך תשתה בחושך, והדליק, וכשגמר לשותות אמרו לו אל תכבה, וזה מותר לומר כך.

(נזר החיים עמוד קפ"ד)

יישאר ללא מחיה, כשהוא כבול לעיר המקלט.
(רבי וולף מבוסקוביץ)

"כי הדם הוא יחניף את הארץ" (ל"ה, ל"ג)

המילה 'יחניף' לכאורה אינה מתקשרת לפסוקנו. וראיתי שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל השיב על כך, וז"ל:
'ונראה נכון שאף שכל המדינות מקפידות על שפיכות דמים, מכל מקום יש הבדל גדול בין הקפדתם, לבין, להבדיל, איסור שפיכות דמים של תורתנו הקדושה. קפידת האומות הוא מצד ישוב העולם (עיין אבות ג' ב'), ולכן רק כשנדמה להם לפי דעתם שחברם מקלקל ישוב העולם, אז יהרגוהו, ומזה נגרמות כל המלחמות ושפיכות הדמים שבעולם.
'ובודאי, ממשיך הגאון זצ"ל, שאין אצלם כל ערך וכל חשיבות לחיי שעה, ולא ישתדלו ברפואת אדם זקן, אבל בתורה הק', איסור שפיכות דמים נובע מצד חשיבות האדם, "כי בצלם אלוקים עשה את האדם", ולכן אף אם אין בו כל צורך ותועלת לישוב העולם - גם אז אסור להרגו, ואף לשוטה ולחיי שעה מחללים שבת ואסור להרגו.

'נמצא שכאשר אחד הורג את חברו, משום שלדעתו מקלקל את הישוב, "מחניף" הוא לארץ כפשוטו, שלפי דעתו האדם טפל לארץ, ולא כפי האמת שאדרבא הארץ טפלה לאדם'.
וכך הסביר לי פעם האדמו"ר הקלויזנבורג זצ"ל:
הגמרא המספרת על הגוי שהרג את אביו הזקן באשקלון והניחו לפני כלבו. 'מה כתוב כאן?' שאל הרבי.

ותירן, שהגוי ההוא הבין שאדם זקן כבר לא שווה מאומה, גם אם הוא אבא שלו, שהרי אין לו כבר מה לעשות בעולם... ואם כן עדיף לתת את בשרו לכלב, שלפחות הכלב - שיש לו עוד מה לעשות בעולם - יהנה ממנו...

אבל אנחנו, עם ישראל קדושים, יודעים שהדבר אינו כן. ואדרבה, ככל שהאדם מזקין והולך, כך יש הרבה יותר מה ללמוד ומה לקבל ממנו. אשרינו מה טוב חלקנו.

(עלינו לשבח)

עברנו מעירנו, ואילו אתה שואל כמה פרסאות יש עד לעירו של המחנות?

ענה לו אביו: אתה מימך לא היית בעירו של המחנות ואין אתה מכיר טיבו, ואת הכלה לא ראית בעיניך, אין אתה יודע שהמחנות הוא איש מכובד בעירו, ומופלג בתורה, והכלה נאה וחסודה - ושידוך טוב מזה אין לשער כלל בשבילך, שאלת ובקשתך היא רק להיפטר מעונשה של אמך החורגת, להתרחק ממנה ככל האפשר, ולכן שאלת כמה כבר התרחקנו מהעיר? אבל אני נותן את עיקר דעתי על הטוב הרב הצפון לך בבית המחנות המופלג בתורה וביראת שמים, ועל כלתך היקרה אשר הועיד לך ה', ובכל לבי אני רוצה להתקרב מהר ככל האפשר למחוז אושרך, ולכן שאלתי מתי נבוא לעירו של המחנות.

הנמשל: בני ישראל לא ידעו עדיין חשיבותה של ארץ ישראל, ומשאת נפשם היתה לברוח מארץ מצרים, אשר בה התענו הם ואבותיהם, לא כן משה רבינו, שידע להיכן הוא מוליכם, לארץ זבת חלב ודבש שכל טוב בה. לכן מנה את המסעות אשר לפניו, "ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם" ואילו ישראל עשו את החשבון רק על ההרחקה מכור העוני ממצרים, ולגבם היה "ואלה מסעיהם למוצאיהם".

(המגיד מדובנא)

"ושפטו העדה... והצילו העדה" (לה, כד-כה)

סנהדרין שראו כולן לחובה - פוטרין אותו (סנהדרין יז, א)
מה הגיון יש כאן? היאך מתיישב לומר, שדווקא משום שכל הסנהדרין מאוחדים בדעה שהוא חייב יצא זכאי?
הסביר זאת רבי שלמה קלוגר:
הקב"ה ברא בעולם את האמת ואת השקר, וביניהם נטושה מלחמה מתמדת בלתי פוסקת, כל אימת ובכל מקום שהאמת מופיעה, מיד בא השקר ומתייצב כנגדה!
ולפיכך אם המחייבים או המזכים מהווים רוב, הדין הוא כדעתם, מניחים, שהרוב כיוון אל האמת, ואילו המיעוט, שדעתו הפוכה, אינו אלא מבטא את השקר, שהוא מתנגדה המושבע של האמת. אבל אם הכל אומרים פה אחד: "חייב" ואף אחד אינו משמיע דעה מתנגדת, סימן הוא שכולו שקר, שכן אילו היתה אמת, לא היה השקר מחריש בוודאי היה ניצב כנגדה ואומר את ההפך.

(אמרות חכמות)

"כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" (לה, כח)

לפיכך אמותיהן של כהנים מספקות להם מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו (מכות יא, א)
נשאלת השאלה:
מפני מה עשו זאת אמותיהם של הכהנים הגדולים ולא הכהנים עצמם?

שאילו עסקו הכהנים בסיפוק מחייתם של הרוצחים, היה כל עני חסר פרנסה בורח אל עיר המקלט, ומעיד על עצמו, שהרג אדם בשגגה, שכן מה הוא מעמיד בסכנה? כל עוד הכהן הגדול חי, כל צרכיו מובטחים לו, כסות ומחיה, ואם ימות הכהן הגדול - יצא לחופשי וישוב לביתו.

כנגד זה מאחר שהוטלה דאגה זו על "אמותיהן של הכהנים" לא יהיה מעשה הונאה זה כדאי, שכן אם תמות אמו של הכהן הגדול,

"ג' מתנות נבראו בעולם זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם, זכה בחכמה זכה בכל, זכה בגבורה זכה בכל, זכה בעושר זכה בכל, אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה אבל גבורתו ועשרו של ב"ו אינו כלום שכן שלמה אומר (קהלת ט) שבת י וראתי תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם, וכן ירמיה אומר (ירמיה ט) כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' ומתנות אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן להפסק ממנו" (במדבר רבה פכ"ב)

משה רבינו אמר תוכחה קשה לבני גד ובני ראובן. לא מצינו במקום אחר בתורה שמשה רבינו אמר כל כך הרבה מוסר.

והנה, גם אח"כ כאשר הבטיחו "אנחנו נחליץ חושים" וקיימו את הבטחתם, עדיין אפשר למצוא בחז"ל איזה שהיא הערה על בני גד ובני ראובן:

כתוב במדרש - שלש מתנות נבראו בעולם חכמה, עושר וגבורה. מי שזכה לאחת מהן זכה הרבה, אבל, אומר המדרש "אימתי?" מתי מי שזכה הוא מאושר "כשהם מתנות שמים ובאין בכח התורה אבל גבורתו ועושרו של בשר ודם אינו כלום שכן שלמה אומר שבת י וראיתי תחת השמש כי לא לקלים המרוץ... וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם". הדברים תמוהים לכאורה, וכי יש משהו הבא, לא מן השמים, וכי יש דבר בשכר דאם עושה לעצמו? ממשכים חז"ל, ועפ"י דבריהם נבין: **ומתנות אלו בזמן שאינם באים מהקב"ה סופן להיפסק, שאמרו רבותינו שני עשירים**

עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאומות העולם, קרח מישראל והמן מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם, למה שלא היה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל לפיכך גלו תחלה מכל השבטים."

"שלא היתה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם" כאן כתובה תוספת - **הם חטפו**. מה הכוונה? מה היא מתנה מהשמים ומה לא נחשבת מתנה מהשמים? אמשול לכם משל נחמד ואמיתי לענייננו.

אדם נכנס לבנק ואחריו ילדו הקטן. השניים עמדו בתור האב והילד, הילד ראה כיצד הפקיד סופר כסף רב ומוסר לאנשים, שטרות רבים של כסף, התפעל הילד וקרא: "אבא! ראה איזה עשיר הוא! ראה איך הוא מחלק כל כך הרבה כסף". חיך האבא והסביר לילד: "הוא רק פועל של הבנק, אינו עשיר. אם יקח לעצמו אפילו סנט אחד, פרוטה אחת מהכסף שניתן בידו, מיד יפטר אותו מהעבודה".

והוא הוא, הנמשל לענייננו: ישנם בני אדם שנתנו להם כסף משמים בשבילם, הגיע להם עושר וקיבלו את הכסף לעצמם, אבל על פי רוב כאשר נותנים לאדם חכמה, עושר או גבורה, לא נתנו לו בשבילו אלא כדי שיהיה שומר זאת לאחרים - כגזבר ופקיד להעניק לאחרים מחכמתו וכסף מממונו וכו', אך הוא טועה וחושב כי הכל שלו, חוטף ונוטל הכל לעצמו... אינו מבין כי הינו בסך הכל גזבר, והם, אותם עשירים וגיבורים שנפלו מדרגתם - כיון "שהיו חוטפים להם". ועליהם נאמר - "כי עת פגע יקרה את כולם".

המשכיל זוכה ומנצל את המתנה להיות גזבר לעם ישראל ודרך החדר שלו עובר סיוע בכל מיני תחומים, והוא הוא המאושר בזכותו.

נאמר בפסוק "כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעושרו כי בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי נאום ה' כי אני ה' עושה חסד וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאום ה'. הרמב"ם מפרש כי מדובר כאן בחכם גדול באמת, ויש האומרים כי גם הגיבור היינו אמיתי - הכובש את יצרו, ובעשיר השמח בחלקו הללו שהגיעו לדרגות גבוהות. ואעפ"כ, נאמר להם - אל יתהללו! "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי נאום ה' כי אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ" זה חידוש אחד. עוד חידוש גדול בפסוק זה הוא מה ששואל הרמב"ם.

הרמב"ם בספרו מורה נבוכים שואל מדוע צריך הפסוק להמשיך "כי באלה חפצתי נאום ה'" הרי פשוט כי אם ה' עושה חסד ומשפט בארץ אז הוא חפץ בזה? מתרץ הרמב"ם ומבאר ש"כי באלה חפצתי" הכוונה - חפצתי ממך כי אתה תעשה כך "כי אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ" "כי באלה חפצתי" - ממך - "נאום ה'".

למדנו היום דרך חיים, ועל דרכי החיים הללו נאמר "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים - תונחת מוסר" וכשחיים כך זוכים לעולם הזה ועולם הבא גם יחד. ע"כ.

ועתה אספר לכם מעשה. את המעשה שמעתי פעם בנוסח אחר, אבל לאחרונה הוא התפרסם בנוסח דלהלן ועל פיו אספר: לפני השלטונות, הונחה תוכנית לסלול כביש לאורך כל הגבול בין גרמניה ופולין, ובית העלמין של עיירת קלאבוצק היה על הגבול, לכן גזר השלטון להעביר את בית הקברות היהודי הישן למקום חדש.

כל השתדלות היהודים אצל השלטון לבטול תוכניתם לא נשאה פרי, לא נותרה ברירה אלא לגזור תענית ציבור בבתי כנסיות של העיר שם התאספו זקנים ונערים אנשים נשים וטף, להתפלל לפני שוכן מרומים. למחרת ירדו תושבי העיר עטופי יגון

לבית החיים, ים של דמעות שפכו מתוך בקשת מחילה, והחלו בהעברת הקברים. בשעה שכבר עמדו להוציא עצמותיהם של הקברים האחרונים, פגשו בתמונה מחרידה. מאד. באחד הקברים הבחינו בארון כמו חדש, כאילו זה עתה נגזר בארץ ובתוכו גוף טרי כאדם ישן עטוף בתכריכים, ועליו גלימה שחורה של כמרים עם עניבה... אנשי החברה קדישא שלחו מיד לקרוא לרב העיר, וגם הוא השתומם מהמראה המרעיד וביקש לחפש בפנקסי העיר הישנים, חיפשו ולא מצאו דבר. עפ"י פקודת הרב נערכה מיד ליה עבור המת - בכבוד גדול.

הרב, באופן פרטי, התענה והתפלל כי יענו לו מן השמים בענין מת פלאי זה. ואכן לא עברו ימים עד שנתגלה אליו המת בחלום הלילה, וכה היו דבריו.

הייתי בעולם לפני כמה שנה, איש פשוט הייתי, ללמוד לא יכולתי, ומשום כך יקדה אש בקרבי - באהבה לכל יהודי, כל ראשי ומוחי, כוחותי וממון השקעתי לעזור לזולת ובפרט במצות "הכנסת כלה", ימים שלמים הלכתי כדי לדפוק בדלתי נדיבים ועשירים במטרה להשיא בני עניים יתומים ויתומות, ולהשיג צורכיהן.

נערה יתומה בת 30 היתה בעיר, יתומה מסכנה באופן מיוחד, כי לא היה מי שהתעניין בה, היא עבדה לפרנסתה ובקושי הרויחה עבור לחם וצרכיה החיוניים, ועד כמה שטרחתי גם עבור שידוך בשבילה לא נמצא דבר מתאים עבורה.

במקביל הגיע אז לעיירתנו בחור שהיה בגילה, ולפרנסתו עסק בעיקר בשאיבת מים, הצעתי לבחור את הנערה היתומה, הסברתו לו כי נכון שהיא מרת נפש, אך רק בגלל שאינה נשואה, והלא היא תמימה וכשרה, הבטחתי לו מכיס דנוניה בסכום 50 זהובים "כדי שתוכל להשקיע בעסק ולהרוויח פרנסה בקלות".

הוא צחק "בעד יתומה זו 50 זהובים לא נחשבים לכסף, אם תניח לי על השולחן 300 זהובים פולנים ארצה לשמוע מהשידוך". אמרתי לו כי אלך לנסיון בזמן קצר בבתי הנגידים ואשתדל להביא סכום הגון אך דע לך כי יותר ממאה זהובים לא אוכל לאסוף... הבחור התייצב בתקיפות "כל עוד לא תניח לפני 300 זהובים שלמים, לא אשתדך עם היתומה!". לא התייאשתי. שבועות מלאים הסתובבתי בכל העיירה, ואכן הצלחתי, בקושי רב, לגייס 150 זהובים, הייתי שקוע במחשבה איפה אוכל לגייס את שאר הכסף, אחרי שכבר הייתי בכל בית ובית בעיירה.

בתוכנו בעיירת קלאבוצק התגורר בעל בית עשיר, בעל בית חרושת לתפירה, גביר גדול אך קמצן אדיר, שום עני לא הצליח להוציא ממנו אפילו פרוטה, שנים רבות. עניים וגבאי צדקה לא דרכו על מפתן ביתו. נצנץ במחשבתי רעיון, מי יודע, אולי הפעם אצליח להשיג ממנו משהו. בלי לחשוב על חרפות ובשוות שהיו מנת חלקי צעדתי במהירות לכיוון הבית, ועד שחשבת, הנה עמדת ליד פתח הטירה שלו ואני מושך בפעמון. יצא לקראתי אחד ממשרתיו, ולבקשתי הכניסני פנימה - לבעל הבית.

כאשר רק ראה אותי, קרא אלי בטון גבוה, "איי, איי יענקל, האוכל לדעת לאיזה עסק באת אלי?" התחלתי לדבר בדמעות בעינים על הטרגדיה של היתומה, וכבר הסתובבתי בכל העיירה ולא עלה בידי לגייס יותר מ-150 זהובים, אני מבקש ממך אדון נכבד, הלא גם אתה מאחינו בני ישראל, הענק לי סכום כזה רק בתור הלוואה, ואני מבטיח לך כי אפרע בזמן קצר עד הפרוטה האחרונה.

"שמע נא יענקל" קרא בבת צחוק על פניו, הנה כאן מונח מעיל של כמרים ועניבה שחורה שיש לי למכור, אם תלבש את המעיל ותסתובב כך בכל רחובות העיירה מבוקר עד ערב, אני מבטיח לך את כל סכום הכסף במתנה גמורה...".

כדי להציל בת ישראל, החלטתי לתת הסכמה מלאה להצעתו. כמובן שלמחרת כל העיר היתה כמרקחה ("די גאנצע שטעטל האט געקאכט ווי א קעסל"), נערים וזקנים התאספו לראות את ר' יענקל מסתובב במעיל כמרים, "ר' יענקל יצא מדעתו" יצאה השמועה, לילדים ולליצנים היתה "פרנסה טובה" משכו בעניבתו, עשו ממני ליצנות ומכל הצדדים נזקקו מילדים, קליעי אבנים בלוי צעקות: הנה הכומר החדש הולך.

את היסורים והבזיונות קיבלתי באהבה, כך הסתובבתי עד הערב. ואז פניתי לבית ה"קמץ" שהוכרח בלית ברירה לספור סכום של 150 זהובים פולנים... נוסף לזה ביקשתי: אבקש מכבודו כי יעניק לי גם מעיל זה עם העניבה, הוא נאות לבקשתי.

לפני הסתלקותי מהעולם, ביקשתי לקרוא לחברא קדישא, מסרתי להם "מלבוש" זה ובקשה: "לאחר מותי להלבישני בבגד זה על התכריכים" אמרתי בליבי כי מלבוש זה יאיר לפני דרכי בבי"ד של מעלה - כיון שעל ידו התביישתי מאד כדי להציל בת ישראל. אנשי החברא קדישא מילאו בקשתי בדיוק.

כאשר הגעתי לעולם העליון, מלאכי חבלה פינו דרך. ומעיל זה שימש למליץ יושר במשפטי לזכות, ליהנות עם הצדיקים מזיו השכינה, גם הגוף שלי טמון כמה שנים בקבר, שום דימה וריקבון לא שולט בי, כי המעיל משמש עבורי למגן הן לעולם הזה והן לעולם הבא.

נסיים רבותי "כימי השמים על הארץ" פירש הרבי שלי - ימים שמימיים על הארץ, אפשר לחיות כאן על הארץ בימים שמימיים. וכמו שביכרו התלמידים כשנפרדו זה מזה "עולמך תראה בחיך" (ברכות יז) והשטמ"ק מבאר כי אדם המגיע לשיא בעולם הזה, יכול לטעם כאן מההוא עלמא... וזו כוונת הברכה "עולמך תראה בחיך" והדבר נרמז כאן - לחיות על הארץ ימים שמימיים. כימי השמים על הארץ! אם זוכים לעשות מה שה' רוצה "כי באלה חפצתי נאום השם". וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו. (להגיד)